

О. О. Любченко, асистент
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

МОВА КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Нині, коли в нашій країні відбуваються розбудова правової, демократичної держави, утвердження принципу верховенства права, забезпечення реалізації механізму захисту прав людини, як ніколи потрібно, щоб нормативно-правові приписи були викладені в законодавстві адекватно й недвозначно. Адже точність і ясність юридичних формулювань, правильне й одноманітне (однакове) вживання правової термінології багато в чому визначають ефективність законодавства, сприяючи при цьому й повноцінному захисту прав і свобод людини, юридичних осіб, суспільства і держави. Кожне слово закону стосується конкретної людини, її прав та свобод, тому воно може мати визначальний вплив на її долю чи навіть життя. Отже, закон має бути викладений таким чином, щоб у суб'єкта не виникало сумнівів щодо правильності його тлумачення.

Через закріплення, зокрема у конституційно-правових нормах, певної термінології у демократичних державах закладається її позитивна конотація із загальністю та рівністю. Наприклад, завдяки таким рисам правового акта, як загальнообов'язковість, формальна визначеність правила поведінки, стає можливим правозастосування на засадах рівності.

У цьому контексті слід згадати, що для просвітителів єдиною легітимною владою завжди була влада закону, тобто влада норми, що характеризується загальністю й наступністю. Деспотизм асимілювався з владою окремотії ("добра воля" монарха як сваволя), тоді як свобода спиралася на загальність норми: загальність як засада (представницько-парламентська конструкція); загальність як форма (знеособлений характер норми); загальність як спосіб адміністрування (держава). Авторитет закону визначався цією потрібною еквівалентністю. Закон, згідно із висловлюванням французьких суддів XVIII ст., був одночасно принципом порядку, який давав змогу "трансформувати безкінечну кількість людей [...] у єдине тіло", і принципом правосуддя, оскільки в своїй загальності закон не знає нічого окремо, що дає змогу йому бути "розумом без пристрастей".

Той факт, що у XVIII ст. наголос робили на ролі закону, відповідав також і імперативу раціоналізації. Раціоналізацію держави і вдосконалення права вважали у той час завданнями, що накладаються одне на одне. Хорошим був той закон, виконання якого не залишало місця для жод-

ної невизначеності: “Закони, – говорили тоді, – повинні бути такими ясними, щоб кожен, хто їх читає, бачив у них не тільки рішення для потрібної йому ситуації, але, якщо можливо, щоб рішення не потребували тлумачення, тому добрий законодавець має прагнути зменшити потребу людей в юрисконсультах”. Іншими словами, закон мав бути втіленням загального здорового глузду, тобто поєднувати принципи раціональності й загальності. “Доцільно було б, – підкреслювалося тоді, – зробити так, щоб кожен закон через загальність свого слова містив і охоплював всі види окремих випадків без винятку”. Після праць маркіза Беккарія Європу епохи Просвітництва на цій основі охопив запал кодифікації. Згідно з таким підходом до загальності слід було вважати, що текст закону може вмістити в себе численні можливі випадки, безкінечну кількість окремоностей. Продукування законодавства було частиною справи раціоналізації світу. Як зазначає П. Розанваллон, суверенітет закону означав не лише утвердження правової держави, а й прагнення законодавця поглинути всі політичні функції.

Звісно, окремі тези наведених вище поглядів на сьогодні можна вважати утопією, разом із тим їх розробка, використання і критика правниками, беззаперечно, впливали на подальший розвиток політичної думки.

Кожна галузь національної правової системи має свій термінологічний арсенал, що дозволяє оптимально врегулювати відповідну сукупність суспільних відносин. Це повною мірою стосується й мови конституційного права і законодавства, яка повинна відповідати загальним нормам мови, але у той же час їй притаманна певна специфіка, що визначається, зокрема, політико-правовим характером відносин, які регулюються конституційним правом.

У цьому контексті додамо, що конституційне право як сукупність правових норм носить об’єктивний характер. Оскільки учасниками конституційних відносин переважно є громадяни, які не мають спеціальної юридичної освіти, мова конституційного права має бути не тільки професійно точною, а й доступною, зрозумілою, оптимально поєднувати в собі загальноповсякденну та необхідну професійну лексику. Досягти цього досить складно. Тим більше, що, реалізуючи завдання максимального “спрощення” тексту конституції, дуже легко завдати шкоди юридичній точності того чи іншого поняття, терміна тощо. На думку професора В. В. Маклакова, в європейських країнах із романською правовою системою можна спостерігати тенденцію до загальнодоступного використання слів та порівняно простих формулювань в їх конституціях. Те ж саме можна сказати й щодо японського конституційного досвіду. Дещо складнішою є ситуація з конституційно-правовою термінологією в країнах германської правової системи, зокрема, це проявляється в досить ускладнених словесних конструкціях.

У тексті конституційних актів слід дуже обережно підходити до використання того чи іншого терміна, особливо це стосується нових (тобто таких, що раніше не вживалися ні в конституції, ні в інших законах). Введення нового терміна в конституційно-правову практику має бути послідовним і комплексним. Зовсім небажаним видається вживання слів, які мають неоднозначне (двоєке) тлумачення. Варто погодитися із Ю. М. Тодікою, який зазначав, що головне тут – забезпечити поєднання, з одного боку, доступності та переконливості конституційних нормативних актів, а з іншого – їх точності, визначеності та високої юридичної культури.

Важливе значення для конституційного процесу України 1991-1996 років мала група ініціатив Української Правничої Фундації щодо належного забезпечення стану української юридичної термінології в цілому і термінологічного апарату нової Конституції України. Так, за ініціативи Фундації було створено Українську комісію з питань юридичної термінології, до складу якої увійшла окрема експертна група з опрацювання проекту Конституції України. Цією експертною групою з метою уніфікації та унормування правничої термінології, а також словосполучень і синтаксичних конструкцій, що мають стійкий характер і потребують однакового вживання у правничих текстах, забезпечення єдності термінологічно-мовного оформлення тексту проектів Конституції України, проектів інших актів, було проведено термінологічно-мовну експертизу проекту Конституції України (Акт експертизи від 10 березня 1996 р.).

Слід зазначити, що Конституція України, закони про вибори до різних органів державної влади й органів місцевого самоврядування та інші акти конституційного законодавства викладено досить зрозумілою для населення мовою. Конституційне законодавство меншою мірою, ніж інші галузі (наприклад, фінансове, податкове, земельне, екологічне) користується спеціальними професійними термінами, що слід розглядати як позитивне явище, оскільки норми конституційного права (наприклад, виборчого) адресуються найбільш широкому колу осіб.

Однак це не означає, що Конституція України, інші джерела конституційного права не використовують власну термінологію, притаманну специфіці нормативного регулювання державно-правових відносин. І навіть нормативні приписи, викладені, здавалося б, простою і зрозумілою мовою, потребують спеціальних роз'яснень. Так, практика функціонування органів конституційної юрисдикції країн СНД свідчить про те, що їм доводиться тлумачити такі немовби прості терміни, як “законодавство”, “вибори”, “парламентар”, оскільки вони неоднозначно сприймаються суб'єктами конституційно-правових відносин.

У контексті викладеного цікавою видається позиція щодо особливої ваги кожного окремого терміна у Фердінанда де Соссюра. Розмірковуючи над питаннями мови, науковець наголошував, що значення кожного термі-

на є результатом співіснування декількох термінів, які відрізняються один від одного.

Мова конституційного законодавства повинна вдосконалюватися під впливом загальнокультурних факторів на тлі поглиблення конституційно-правових досліджень, подальшої інтеграції української правової системи до світової, запозичення нової термінології, яка складається в європейських країнах. Усе це вимагає від нормопроектувальників, учених виваженого підходу до використання термінологічних новацій, врахування того, наскільки нові терміни відображають специфіку української правової дійсності. Отже, при формуванні мови конституційного законодавства необхідна цілеспрямована спільна робота юристів та лінгвістів.

І. П. Липко, канд. філол. наук, доц.
*Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого, м. Харків*
Л. М. Черноватий, д-р пед. наук, проф.
*Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна*

СТРАТЕГІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Здатність перекладати професійно орієнтовані тексти англійською мовою є безумовним компонентом фахової компетентності майбутніх фахівців з міжнародного права. Однак питання методики формування такої здатності поки що залишаються недостатньо вивченими, що й зумовлює актуальність нашого дослідження. Як зазначають дослідники, наприклад Л. М. Черноватий, науково обґрунтована методика навчання перекладу має ґрунтуватися на солідному масиві надійних даних, зокрема, стосовно стратегій, які застосовуються студентами у процесі навчання міжмовного посередництва, динаміки змін згаданих стратегій та чинників, що зумовлюють такі зміни. Подібні дані можна одержати лише під час спостереження за навчальними перекладами студентів та аналізу продуктів їх перекладацької діяльності.

Мета дослідження – встановлення згаданих стратегій шляхом аналізу письмових перекладів майбутніх фахівців із міжнародного права для формулювання висновків щодо виявлених тенденцій, які потім можна враховувати при розробці методики їх навчання.

Матеріалом дослідження обрано україномовний текст (обсягом 1224 друкованих знаків, 9 речень) із газети “Дзеркало тижня”, що стосу-